

СЕКЦІЯ 9
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 336.1:352(477)

Артеменко Н.В.
*старший викладач кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

Линник О.І.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

**ОБЛІК ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
НАДХОДЖЕНЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ****ACCOUNTING OF INCOMES OF LOCAL BUDGETS: PROBLEMS OF FORMING
OF RECEIVABLES AND WAYS OF THEIR DECISION****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито сутність поняття «місцевий бюджет», подано структуру доходів місцевого бюджету. Розглянуто проблеми реформування та шляхи покращення фінансового забезпечення місцевих бюджетів в Україні. Визначено роль місцевих бюджетів у реалізації програм соціально-економічного розвитку та запропоновано напрями збільшення власних доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, міжбюджетні відносини, фінансові ресурси, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, місцеве самоврядування, трансферти, регіональна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта сущность понятия «местный бюджет», представлена структура доходов местного бюджета. Рассмотрены проблемы реформирования и пути улучшения финансового обеспечения местных бюджетов в Украине. Определена роль местных бюджетов в реализации программ социально-экономического развития и предложены направления увеличения собственных доходов местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, межбюджетные отношения, финансовые ресурсы, доходы местных бюджетов, местные налоги и сборы, местное самоуправление, трансферты, региональная политика.

ANNOTATION

In this paper revealed essence of the concept of «local budget», i filed income structure of local budget, the problems of reform and ways to improve the financial security of local budgets in Ukraine. Certain role of local budgets in realization of the programs of socio-economic development and directions of increase of own profits of local budgets are offered.

Keywords: local governments, interbudgetary relations, financial resources, profits of local budgets, community charges and collections, local self-government, transfers, regional policy.

Постановка проблеми. В умовах кризового стану економіки України особливої уваги потребують питання підвищення ефективності функціонування місцевих бюджетів. Важливою складовою цього процесу є відродження місцевих фінансів як об'єктивної економічної реальності, властивої фінансовим системам усіх сучасних

цивілізованих держав, що пов'язано з радикальною зміною концепції державної влади.

До найбільш гострих проблем у сфері формування місцевих бюджетів можна віднести: використання вільних бюджетних коштів, нестабільність доходної бази, неефективну систему вилучення надлишків загальнодержавних податків, недостатнє фінансування з Державного бюджету України.

Саме місцевим бюджетам як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування належать особливе місце в бюджетній системі нашої держави.

Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування доходів місцевих бюджетів присвятили свої праці багато вітчизняних науковців, зокрема: О. Барановський, С. Булгакова, Д. Василик, О. Кириленко, О. Крайник, І. Луніна, В. Піхотський, В. Федосова, С. Юрій та ін. Практичні рекомендації щодо збільшення доходної частини місцевих бюджетів надано у наукових працях О. Гончаренка, О. Музики, В. Прохорової та ін. Аналіз рівня дослідження даної теми показує, що окремі аспекти формування доходів місцевих бюджетів досі залишаються невирішеними. Тому є потреба в подальшому вивченні проблеми формування доходів місцевих бюджетів.

Мета дослідження. Метою статті є розкриття особливостей формування доходів місцевих бюджетів, визначення недоліків та пошук резервів збільшення доходів є надзвичайно актуальним в умовах розширення повноважень, якими наділяються органи місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах великого значення набуває питання використання місцевих бюджетів як дієвого інструменту управління економікою і важливої основи фінансового забезпечення повноважень державних та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних зобов'язань [2].

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, економічна сутність яких виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад, та використанні цих фондів на фінансування, утримання і розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства [3].

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність та дає їм змогу розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів, у кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

За допомогою місцевих бюджетів місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території.

Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування передбачає їх широку автономію (децентралізацію) в межах своєї компетенції, порядку її здійснення і необхідних для цього коштів.

До основних складових фінансових ресурсів, що зараховуються до доходів місцевих бюджетів, належать: податки, збори та обов'язкові платежі, трансферти й запозичення.

Доходи місцевих бюджетів поділяються на доходи, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (перший кошик), та доходи, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів (другий кошик).

До доходів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать податки та обов'язкові платежі [2].

Згідно зі ст. 97 Бюджетного кодексу України, до складу міжбюджетних трансфертів, які надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, належать дотації вирівнювання бюджету окремих територіально-адміністративних одиниць, субвенція на здійснення програм соціально захисту, субвенція на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого са-

моврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою, субвенцію на виконання інвестиційних проектів та інші субвенції [1].

Щороку у законах «Про Державний бюджет України» затверджується субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток регіонів, виконання заходів з упередження аварій та запобігання техногенним катастрофам у житлово-комунальному господарстві та на інших аварійних об'єктах, у т. ч. на капітальний ремонт сільських шкіл, розвиток та реконструкцію централізованих систем водопостачання та водовідведення, на впровадження заходів, спрямованих на зменшення витрат по виробництву, передачі та споживання теплової енергії та субвенція на газифікацію населених пунктів.

Вагомим дохідним джерелом, яке складає основу формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів в Україні, є податок на доходи фізичних осіб, оскільки він посідає провідне місце у формуванні доходів місцевого самоврядування щодо виконання делегованих та власних повноважень. Податок на доходи фізичних осіб став закріпленим податком, надходження від якого у фіксованих частках розподіляється між бюджетами адміністративно-територіальних одиниць різного рівня з метою забезпечення фінансування делегованих державою видаткових повноважень [4].

У процесі формування доходів місцевих бюджетів реалізується три найважливіших суспільних функції: інституційна, узгоджувальна та організаційна.

Інституційна функція у процесі формування доходів місцевих бюджетів здійснюється шляхом підтримки розвитку інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових засад тощо.

До головних елементів інституційної функції варто віднести встановлені правовими нормами інституції управління, їх взаємну ієрархію, компетенцію, правила їхньої діяльності, процедури підготовки і ухвалення рішень.

Узгоджувальна функція ґрунтується на природі утворення органів місцевого самоврядування, їхньому приватноправовому і публічному характері.

Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів полягає в координації дій її складових, досягненні взаємної відповідності функціонування її частин, за допомогою яких оптимізується процес формування доходів місцевих бюджетів.

Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів реалізується шляхом налагодження процесів кооперації та співробітництва у ході організації виробництва і надання громадянам місцевих суспільних благ [5].

Суб'єктами системи формування доходів місцевих бюджетів виступають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадяни, асоціації органів місцевого самовряду-

вання, бюджетні установи, громадські некомерційні організації та приватний сектор.

Отже, система формування доходів місцевих бюджетів має такі складові: по-перше, нормативно-правове забезпечення, що полягає у визначених чинним законодавством організаційно-правових і майново-фінансових положеннях щодо розвитку місцевих фінансів; по-друге, форми і методи мобілізації доходів для наповнення місцевих бюджетів (самооподаткування, залучення коштів унаслідок їх перерозподілу між бюджетами різних рівнів; кредити, внутрішні місцеві позики тощо); по-третє, органи управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету (територіальна громада; селищні, міські, районні ради; виконавчі органи рад; органи самоорганізації населення тощо); по-четверте, форми організації системи фінансування, тобто місцеві бюджети, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах і бюджети місцевого самоврядування); по-п'яте, функції, компетенції, сфери відповідальності, закріплені за різними рівнями державної влади і місцевого самоврядування; по-шосте, фінансові інструменти формування доходів; по-сьоме, види та різновиди послуг, які надаються громадянам, підприємницьким структурам і неприбутковим організаціям; по-восьме, методичні рекомендації щодо моніторингу фінансової діяльності місцевих органів.

Натепер можна виділити такі актуальні проблеми формування місцевих бюджетів в Україні:

- існування істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають у новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології;

- надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування;

- нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів;

- недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються [9].

Основними напрямками подолання проблем, пов'язаних із формуванням надходжень в місцеві бюджети, є:

- чітке законодавче закріплення бюджетних повноважень і відповідальності влади при формуванні доходної частини місцевих бюджетів;

- підвищення контролю при сплаті та використанні доходів місцевих бюджетів;

- пошук альтернативних джерел наповнення доходної частини бюджетів фінансовими ресурсами;

- формування доходної частини на підставі об'єктивної оцінки їх податкового потенціалу;

- використання стабільних базових показників та нормативних розрахунків від державних показників до місцевих бюджетів [6].

Вирішення питання зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів можливе шляхом внесення змін до чинного податкового законодавства, що визначає механізм справляння податкових надходжень до бюджетів різних рівнів. З метою збільшення доходної частини місцевих бюджетів варто здійснити такі заходи:

- 1) реформувати систему муніципального оподаткування шляхом прийняття закону «Про місцеві податки і збори» в частині запровадження податку на майно, збору за здійснення підприємницької діяльності у сфері грального бізнесу, інших місцевих податків і зборів;

- 2) переглянути склад загальнодержавних та місцевих податків і зборів – на сьогоднішній день і прибутковий податок, і плата за землю не є місцевими податками і зборами, але закріплені за місцевими бюджетами. Ці платежі, принаймні, можна було б визнати місцевими і, звичайно, доцільно передбачити можливість органів місцевого самоврядування самостійно встановлювати і коригувати ставки місцевих податків, що відповідає положенням Європейської хартії;

- 3) розширити доходну базу місцевого бюджету за допомогою запровадження нових місцевих податків, зокрема, податку на нерухомість;

- 4) розширити повноваження органів місцевої влади.

Висновки. Успішний розвиток процесу становлення місцевих фінансів в Україні можливий лише за умови проведення в державі широкомасштабної адміністративної реформи, результатом якої має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування, перебудова неефективних фінансово-бюджетної та податкової систем країни.

Враховуючи вищезазначене, варто зазначити, що фінансова система, яка формується в Україні, тільки тоді стане ефективною, коли в її складі, поряд із державними фінансами, чільне місце буде належати місцевим фінансам як самостійному інституту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 21.06.2001 № 5242-III // Відомості Верховної ради України. – 2001. – № 37. – С. 189.
2. Огонь Ц.Г. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 3–12.
3. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 3–25.
4. Слухай С.В., Здерка Н.Я. Формування доходів місцевих бюджетів у контексті трансформації податкової системи // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 12–20.
5. Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та Європейських країн / В.В. Зайчикова. – К.: НДФІ, 2007. – 299 с.
6. Ярошевич Н.Б. Шляхи збільшення доходної бази місцевих бюджетів в Україні / Н.Б. Ярошевич, О.Я. Липа // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.10. – С. 278–282.